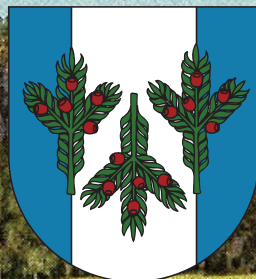

VÝLETY DO HISTORIE OBCE TISÁ

RÁJEC, NOVÝ DVŮR, NIVA OLŠOVSKÉHO POTOKA, HLADOV

Spolek pro Tisou, Obec Tisá

Trasa

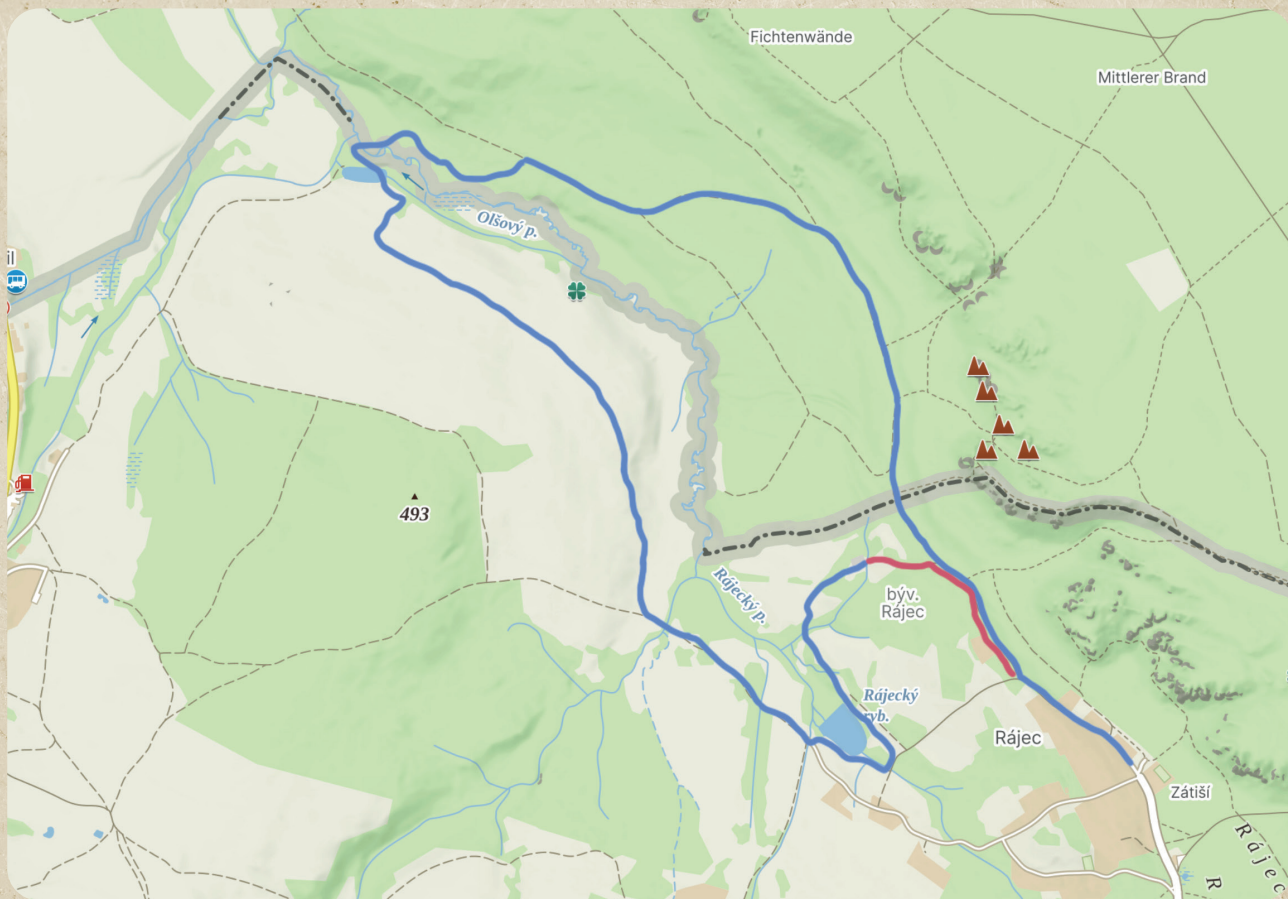
Výlet začíná na parkovišti v Rájci (cca 100 m od tabule Rájec po pravé straně), cestou navštívíte zaniklá osídlení Rájce u hranic, Nových Dvorů a Hladova, dva mlýny, kapli, památné lípy, chráněné území Nivy Olšovského potoka.

Jedná se o nenáročnou trasu cca 7 km, vede po cestách, loukách (částečně i po německém území). Období vhodné pro výlet – počátek jara, závěr podzimu. Při prohlídce zaniklých stavení buďte obezřetní (podsklepené objekty, špatně zabezpečená studna).

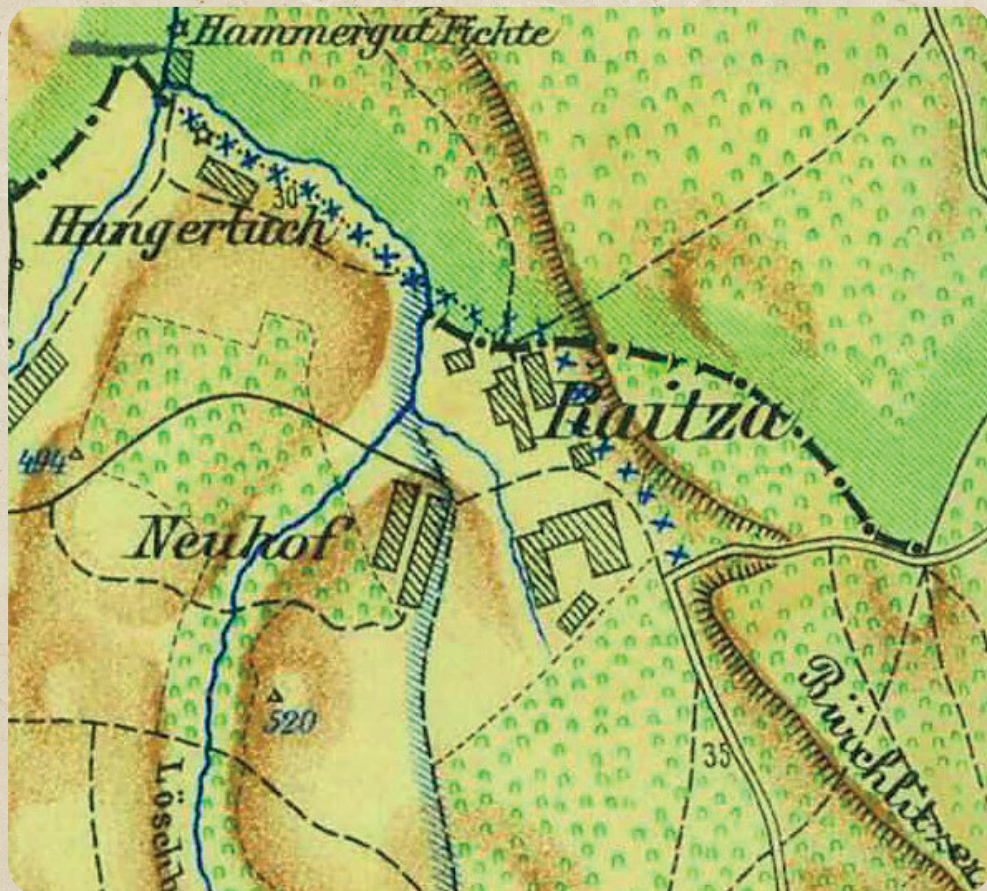
GPS jednotlivých míst:

Rájec, parkoviště	50.8059800N, 14.0169700E
Rájec, kaplička, část u hranic	50.8099806N, 14.0106722E
Rájec, památné Lípy, bývalý hostinec Zur Linden	50.8101711N, 14.0101514E
Nové Dvory, mlýn	50.8076342N, 14.0077792E
Nové Dvory, zaniklá část obce	50.8073922N, 14.0053592E
Niva Olšovského potoka	50.8088308N, 14.0022967E
Hladov	50.8177711N, 13.9934575E

Rájec

Rájec - historie

Území dnešního Rájce bylo v dřívějších dobách hojně porostlé vřesem (*Calluna vulgaris*) a proto se tu nejdříve říkalo „ve vřese“, lidová němčina používala „Roatze“, „Ratze“. Až český vévoda Bedřich daroval r. 1186 území Rájce řádu Johanitů a v darovací listině uvedl, že se tato ves bude jmenovat Raiza. A odtud je už k českému názvu Rájec velmi blízko. Trochu romantický výklad uvádí, že tu bylo krásně jako v ráji. Rájec – původně majetek Johanitů. Při prodeji panství M. Trčky z Lípy Hansi Salhausenu v r.1515 není Rájec zmíněn, v r. 1534 prodal Hanse Salhausen Rudolfu z Bünau pouze jako potok Ratš.

Popis hranic obce Hellendorf z r. 1548 – zde Rájec zaznamenán (od jeskyně Zwergloch, po Eisenstrasse až k prameni Schenckenborn).

Hraniční mapa z let 1629 a 1716

Rájec, Urbář před r. 1620

Raibdorf		
Zehnfuß		6 37 3
Wachtgeldt		2 23 2
Wochen	7 1/2 tag	4 22 3
Grasfaden	36 tage	4 12
Wochen	30 tage	2 20 1
Handarbeit & füren	43 tage a 36 3 6	2 30 3
Wochen	22 Woch. a 26 2 6	1 51 2
Eier	3 ff a 9 6 2 6	28

Gammerbutt & Lent.

In dem Buch der Stadt Raibdorf
 Anno 1654 hat Herr Johann Baptist
 4 Häuser gekauft auch, Bernhard
 vom 2. 1655, 3. 1656 und
 wieder verkauft.

Účty panství Děčín, r. 1661, daně za nově postavené domy v Horním Lese a Rájci v letech 1654 - 1657

Památky na silnici Tisá – Rájec

Pokud se vydáte do Rájce pěšky po silnici z Tisé, narazíte na dvě památky.

Rájec - kříž u Schaafschlichte

Novodobý kovaný kříž na pískovcovém soklu. Před křížem 1 kamenný schůdek a původně plůtek, uchycený ve 4 kamenných ohradnících. Základna 118 x 117 x 27 cm, sokl: 197,5 x 69,5 x 67 cm.

Kříž byl zřízen po roce 1874 z odkazu Wenzela Klementa z Rájce čp. 33 (150 zl. na vybudování kříže, 50 zl. jako udržovací kapitál) – pravděpodobně v místech, kde fundátor nechal za svého života v roce 1873 namalovat obraz Nejsvětější Trojice od malíře Ferdinanda Birnbauma z Jiřetína.

Poslední renovace kříže proběhla v roce 1996 (Jan Pokorný, Děčín). Vrcholový kříž kovaný (z r. 1996), tvarově neodpovídající místní tradici.

Petříkův pomníček

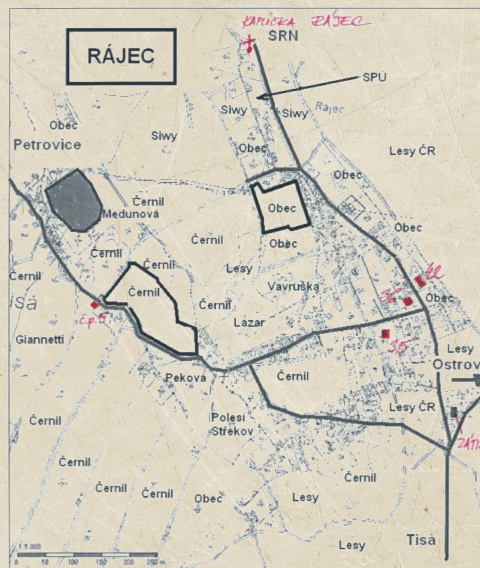
Kvadr z leštěné černé žuly: 63 x 50 x 13 cm s gravírovaným nápisem: Pavel Petřík 3. 8. 1952, Jiří Brož 16. 4. 1951 zemřeli tragicky 8. 6. 1973. Dvojice žulových patníků a žulové klekátko.

Rájec – památky, zajímavosti

V bezprostřední blízkosti parkoviště naleznete čtyři památky (viz. mapka).

Rájec - kříž

Litinový kříž na pískovcovém soklu s kamennými schůdky, původně s plůtkem, zachyceným 4 pískovcovými ohradníky. Zřízen v roce 1847, pravděpodobně jako náhrada za dřevěný kříž s plechovou malovanou siluetou Krista, zmiňovaným v soupise křížů, soch a kaplí farnosti Tisá r. 1835.

Základna ze 2 dílů: 18 x 120 x 115 cm, sokl monolit, nedělený: 187 x 74 x 69 cm, litinový krucifix: výška 176 cm, vzpěra kříže kovaná s rozetou, zakotvená do římsy soklu. Nápis: Kommt her zu mir, alle die ihr Mühseligen und Beladenen sei und ich will euch Erquiecken. Mat. 11.28. *(Pojďte ke mně, všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout)* Dolní část soklu z averu z 1847. V horní části soklu (oblouková římsa) tři otvory pro uchycení (Božího oka).

Rájec - zvonička

Zvonička v zahradě domu čp. 316,
kovaná: výška cca 6 m, průměr cca 90
cm, 8 skruží na 6 prutech, šestihranné
matice, závěs na zvon a vrcholový kříž.

Rájec č.p. 36 vesnická usedlost

Podstávkový dům, světnice (roubená) obedněna, zadní (výměnkový či hospodářský) trakt zděný z pískovce, síň zděná. Obytné polopatro t.č. již falešné hrázdění.

nemovitá kulturní, ev.č. 312

Rájec č.p. 35 vesnická usedlost

Podstávkový dům přízemní, světnice (roubená) i podstávky obedněny, síň a bývalý hospodářský trakt zděné.

nemovitá kulturní, ev. Č. 311, č. r. 42493/5 – 3516

Rájec - část obce u hranic

Obec Rájec byla založena ve 13. století německými osadníky. Byla obývána lesními dělníky a řemeslníky, později dělníky z továrny na knoflíky v Tisé. Po roce 1945 Němci odsunuti, v 50.sátých letech domy v hraničním pásmu zbořeny, dnes zbylo jen několik stavení využívaných k rekreaci.

Státní hranice a úpadek osady

Bezprostředně po skončení 2.světové války se státní hranice Československa s Německem vrátila do původní podoby, tak, jak byla v letech 1918 - 1938. Os-trahu 440 km dlouhé hranice východní částí Německa s ČSR prováděla za do-hledu sovětské okupační armády Pohraniční policie Sasko. Bylo vytvořeno 66 stanic pohraniční policie, každá v síle 10 policistů. 23.června 1950 vlády NDR a Československa uzavřely tzv. Pražskou deklaraci.

Na straně Československa v r. 1952 byla postavena Děčínská brigáda střežící státní hranici. Brigáda se skládala z velitelství, z pohraničních praporů, rot a jed-notek přímo podřízených velitelství brigády. V této době nastává úpadek osady Rájec. Domy poblíž státní hranice byly zbořeny, obyvatelé odsunuti, vystěhová-ni. Zcela zanikly i sousední osady Hladov a Nové Dvory.

Hranice byla střežena prakticky až do dnů po 17.listopadu 1989, kdy došlo k politickým změnám i v Československu.

Zátaras v Rájci s tzv. „Špačkárnou“ • Sperre in Raisa

Zátaras v Rájci • Sperre

Rájec kaple

Kamenná kaple, průčelí obdélníkové s vpadlými cvikly, štít: segmentový oblouk rámovaný římsou, zakončen ve střední části soklíkem s vrcholovým křížkem a po stranách dvěma čučky. Vstup uzavřen mříží, uvnitř nika na obraz.

Kaple je zachycena na mapách již roku 1715, z archivních zpráv není známa původní patronace; později obraz Nejsvětější Trojice. Věčné břemeno péče dle reverzu z 5. 11. 1835 na obci Rájec.

Jelikož v takto malé obci kostel neměli, zastupovala je kaple, která se poprvé objevila na zeměměřických plánech již v roce 1600 naproti hostinci u hranic. Sloužila svému účelu až do roku 1945, potom byli místní obyvatelé odsunuti, zanedlouho před ní vedlo oraniště a plot s ostnatým drátem a okolní domy byly zbořeny. Hraniční pásmo bylo zrušeno v roce 1967, kaplička byla ale již vykradená - chyběl obraz Panny Marie

a železná vrátka. Až v roce 2001 se započalo s její opravou - dnes na tomto opuštěném místě působí jako připomenutí minulé doby a režimu. V současné době je kaple v majetku obce Tisá a je připravována její rekonstrukce.

Naproti kapli stála čtyři stavení, jedním z nich byla hospoda Grenzschanke (Hraniční šenk).

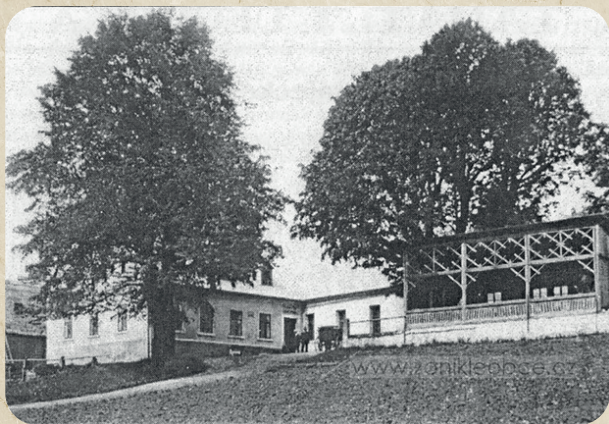

Prohlášená kulturní památka, č. rejstř.: 102570.

Chráněné lípy, hostinec Zur Linde

Lípy malolisté (*Tilia cordata*) v Rájci Vyhlášená přírodní památka. Datum vyhlášení: 30.07.1998 Počet vyhlášených stromů: 2, umístění: za osadou Rájec, v blízkosti státní hranice se SRN, obvod kmenů 430 cm, 540 cm, odhadované stáří 250-300 let. V místě stával hostinec Zur Linde.

Přejdete-li potok, na hlavní cestě naleznete další památku, dále se po této cestě vydáte k informačním tabulím u Mlýnského rybníka.

Rájec č.p. 5 - vesnická usedlost

Podstávkový dům s obytným polopatrem, v přízemí roubená světnice (obedněná), síň a hospodářský trakt zděné, polopatro hrázděné. Podstávky zdobeny ve cviklech řezbami s lidovým motivem.

Nemovitá kulturní, ev.č. 302, č.r.: 43582/5 - 262

Mlýnský rybník

V sousedství osady Nové Dvory rybník o výměře 5 837 m², který byl vybudován v 90. letech 20.stol.

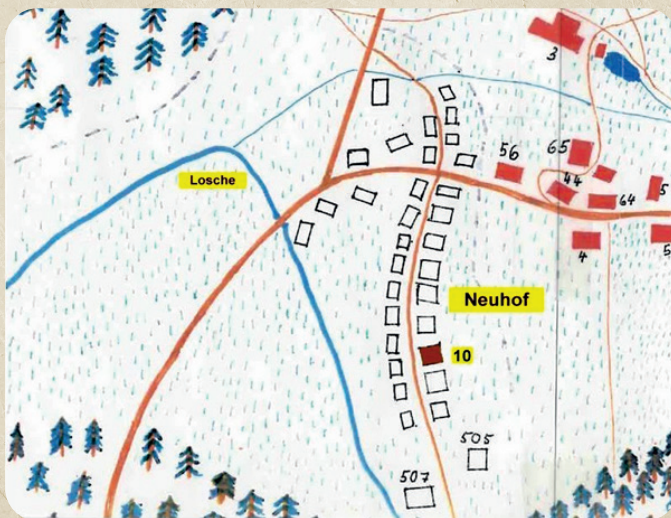

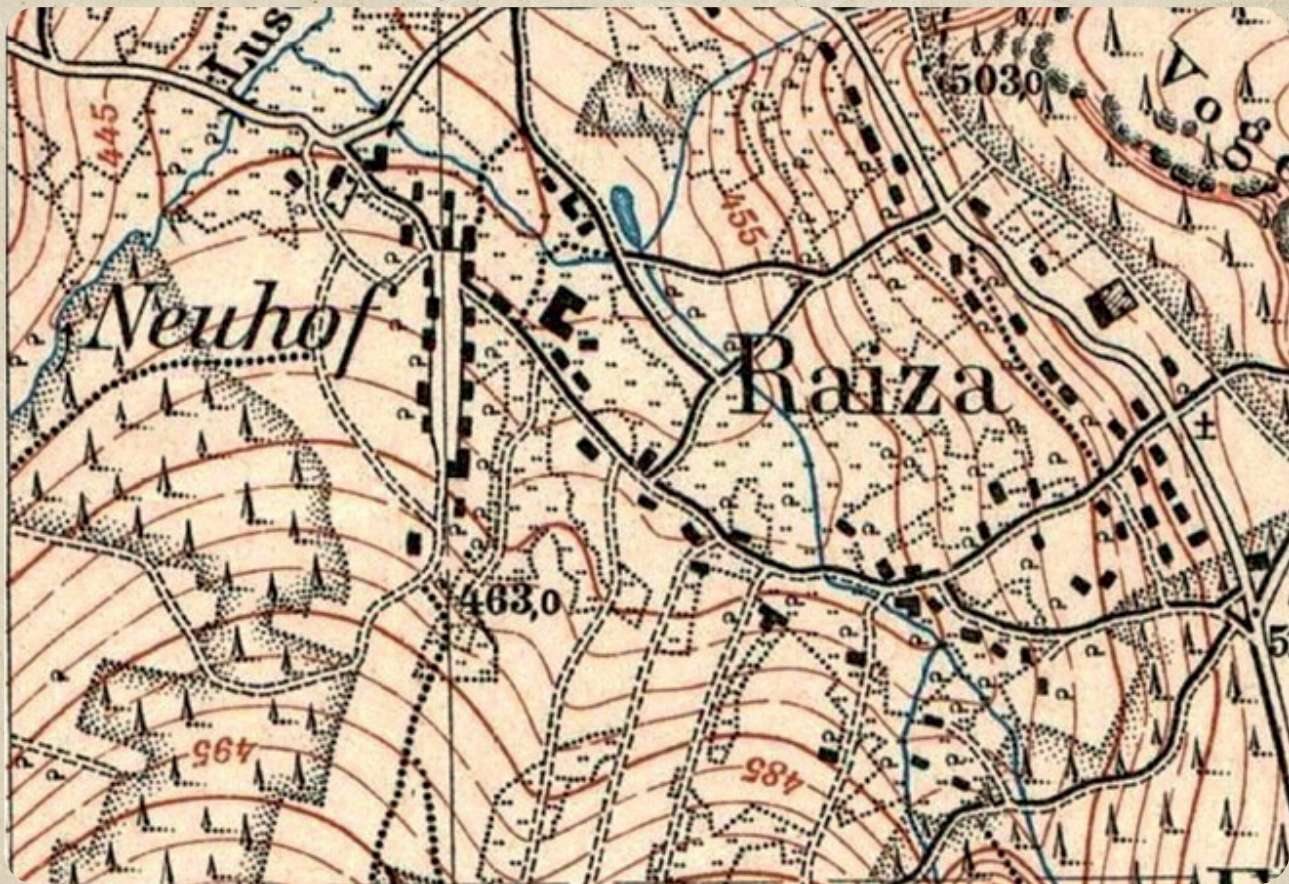
Nový Dvůr (Neuhof)

Osada leží východně od dolní části Petrovic a je dnes spojena v jeden celek s osadou Rájec. Ves vznikla kolem roku 1822, kdy vrchnost v panství Krásný Les přidělila osadníkům pozemky se stavebními parcelami. První písemná zmínka je z roku 1824, kdy byla již 6 let osídlena cikány. V roce 1887 měla osada 29 domů a 194 obyvatel. Obyvatelstvo se zabývalo částečně zemědělstvím, ale kromě toho pracovalo i v průmyslu. Známí byli též zdejší pokrývači.

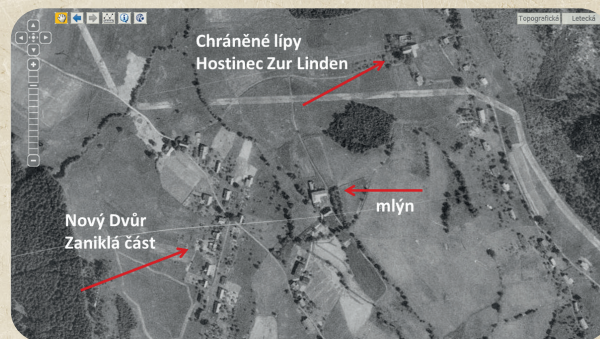
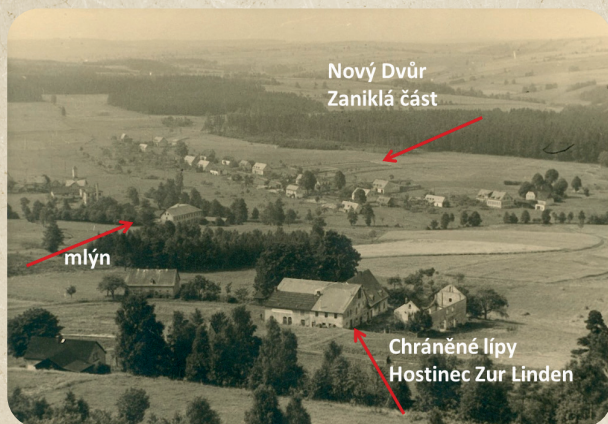
Do školy chodili místní původně do Rájce, v letech 1903-1913 zde vždy v zimních měsících otevírala svou expozituru petrovická škola. Příslušnost k úřadům okresní soudní a politické správy v letech 1849-1945 stejná jako u Petrovic. V letech 1840 - 1950 byla osadou obce Petrovice, po roce 1950 se jako osada ležící u Rájce již neuvádí. V roce 1921 je uváděn český název Nový Dvůr.

Nový Dvůr – fotografie a letecké snímkování z 50. let 20 století

Nové Dvory – zaniklá část obce

Pokračujete po zpevněné cestě směrem k Petrovicím. Zaniklá část osady se nachází po levé straně cca 200 m od rybníka.

Niva Olšovského potoka

Po této cestě dojdete až k mostu přes potok. Za informační tabulí se vydáte vpravo po loukách, Nivu Olšovského potoka (ten tvoří státní hranici) budete mít stále po pravé straně. K Hladovu je to cca. 2 km.

Přírodní rezervace podél toku Olšovského potoka s mokřadní loukou a přilehlými pozemky, rozkládajícími se mezi obcemi Petrovice a Rájec, v k.ú. Petrovice u Chabařovic. Rozloha: 16,89 ha, nadmořská výška: 436 - 450 m. n. m. Předmětem ochrany je Niva Olšovského potoka s přirozeným tokem s řadou meandrů a tůňek, lze považovat za jeden z nejzachovalejších toků na území CHKO Labské pískovce. Významná je i krajinářská hodnota území a výskyt řady ohrože-

ných rostlinných a živočišných druhů. Meandrující tok Olšového potoka s typickou ukázkou samovolného vývoje přirozeného toku včetně všech souvisejících procesů, jeho potoční niva se zachovalými břehovými porosty, mokřadní biotopy a druhově bohaté luční porosty a na ně vázané zvláště chráněné či ohrožené druhy rostlin a živočichů

Flóra: Z botanického pohledu se jedná o zachovalou a velmi cennou potoční nivu s fragmenty mokřadní vegetace, které se střídají s mezofilními prvky, a na sušších místech se nacházejí i porosty s koprníkem štětínolistým (*Meum athamanticum*), vřesem obecným, sítinou ostrokvětou. Na vlhkých a mokřadních stanovištích je flóra zastoupena druhy: upolínem

nejvyšším (*Trollius altissimus*), vrbou plazivou (*Salix repens*), suchopýrem úzkolistým, skřípinou lesní (*Scirpus sylvaticus*) a dalšími druhy.

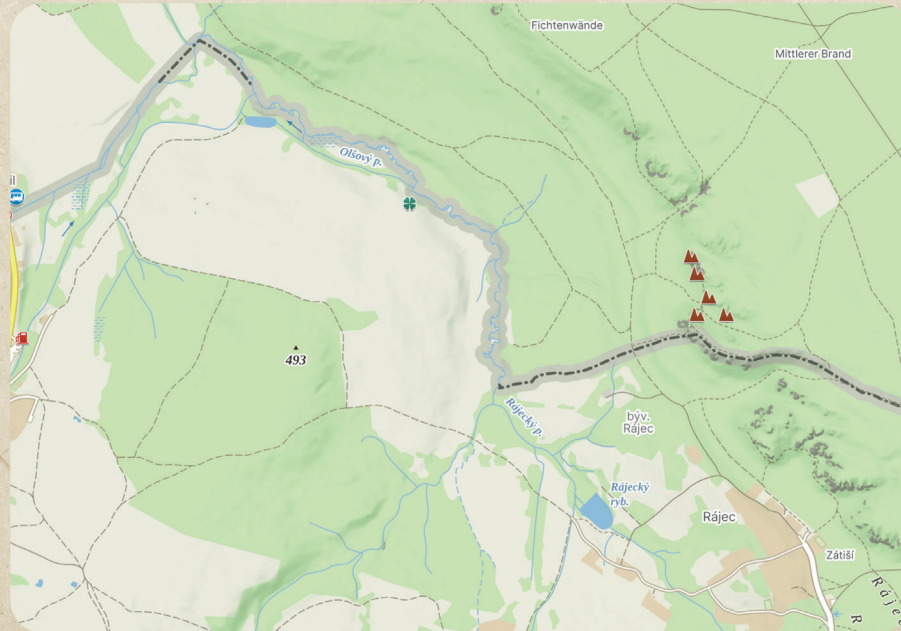
Fauna: Z významných druhů živočichů byly zjištěny druhy: křižák pruhovaný (*Argiope bruennichi*), slíďák *Arctosa stigmosa*, perleťovec velký (*Mesoacidalia agalia*), perleťovec stříbropásek (*Arginnis paphia*), okáč

bojínkový (*Melanagria galathea*), bělásek ovocný (*Aporia crataegi*), dále pstruh potoční (*Salmo trutta*), skokan štíhlý (*Rana dalmatina*), skokan ostronosý (*Rana arvalis*), ještěrka živorodá (*Lacerta vivipara*), zmije obecná

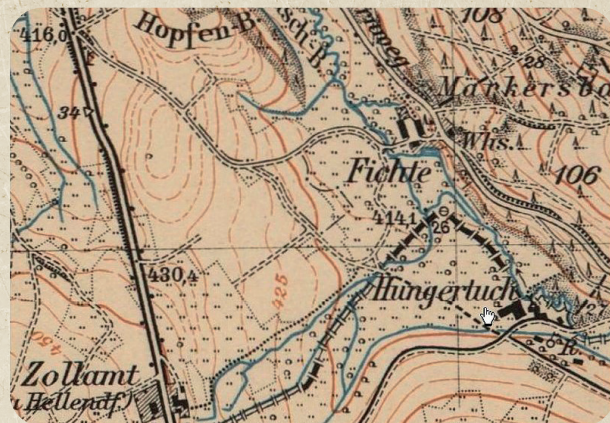
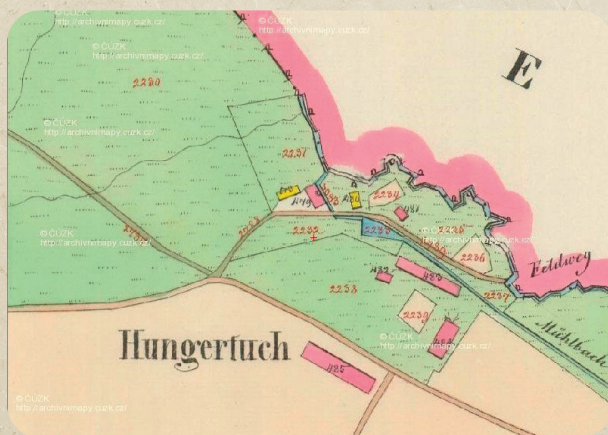
(*Vipera berus*), slepýš křehký (*Anguis fragilis*), chřástal polní (*Crex crex*), bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*), linduška luční (*Anthus pratensis*), myška drobná (*Micromys minutus*) či vydra říční (*Lutra lutra*).

Hladov (Hungertuch)

Bývalý poplužní dvůr zv. Hungertuch stával na samé zemské hranici, asi tři kilometry severně od petrovského kostela. Dosud není zřejmé, kdy byl založen. Koncem 16. stol. tu stával železný hamr patřící ke statku Krásný Les. Poplužní dvůr tu však vznikl teprve později, pravděpodobně až v době kolem r. 1650.

Jeho zakladateli byli majitelé statku Krásný Les, který vyženil roku 1644 Mikuláš ze Schönfeldu, pocházející z Lotrinska. Za Mikuláše vznikl poplužní dvůr s obytným stavením. O stavební podobě však nic bližšího nevíme, pouze tolik, že vstupní dveře byly zřejmě ozdobeny kamenným ostěním se dvěma znaky. Mikuláš ze Schönfeldu přistoupil k vy-

stavbě dvora zřejmě v souvislosti s obnovou statku zničeného válkou, kdy mj. nechal r. 1656 vystavět petrovický kostel. Poplužní dvůr Hungertuch poté sloužil dlouhá léta krásnoleské vrchnosti. Teprve poč. 19. stol. se ocitl v havarijním stavu. Mezi léty 1816 – 1823 pak byla tehdejším majitelem statku Krásný Les Franzem Wagnerem většina starých budov odstraněna a nahrazena novými staveními. Mapa stabilního katastru z r. 1843 zachycuje Hungertuch jako

založení o několika budovách, z nichž severně stával mlýn, jihovýchodně od něho několik dalších budov s myslivnou a jižně pak rozsáhlá stavba nazývaný dříve stará stáj. To zřejmě byla nejstarší dochovaná stavba bývalého dvora.

Během 19. stol. byl poblíž založen Nový Dvůr, do něhož se postupně přestěhovali obyvatelé Hungertuchu a majitelé do něho převedli všechny provozy. Dvorské stavby proto postupně zanikly.

Od r.1850 je ves částí Petrovic (s nimi se definitivně spojila v r. 1945). V roce 1939 čítala samota 14 osadníků a kromě továrny i 4 chalupy (č. 90, 91, 92, 522), dělníci navštěvovali pěšky i na kole zvláště Tisou, kde byli zaměstnáni. Po r. 1945 byla sešlá stavení stržena (letecký snímek z r. 1953 zachycuje úhelníkový

půdorys mlýna s přilehlými staveními), zůstal jen rybník, lokalita náhle spočinula v zakázaném pásmu, což jí vyneslo veskrze naturální charakter. CHKO Labské pískovce iniciovala (2002) vyhlášení rezervace Niva Olšového potoka (16,89 ha).

Historie horolezectví v osadě Rájec

Skály těchto pískovcových stěn ohraničují západní stranu náhorní plošiny. Lezecká oblast začíná u státní hranice ze Saskem a končí na jihu u věže „Vstupní brána“.

Celkem zde lezec nalezne 154 objektů. Rájec je rozdělen do tří částí. Ptačí stěny, Rájecké údolí a Ostřížní stěny. Většina lezeckých objektů představují nižší věže a masívy.

Avšak v Rájeckém údolí zvaném „Údolíčko“ spatříme nejvyšší věž včetně mohutné skupiny Blíženců, proslavenou přepadem z J věže na tu hlavní. Lezecky se počaly skály v Rájci objevovat poměrně pozdě. Do první

světové války je evidováno pouze 10 nových cest.

Ptačí stěny

Zahrnují oblast od státní hranice až po cestu z Rájce do Ostrova. Skály zde nejsou tolik frekventované a proto je tu větší klid a pohoda při lezení. První lezci sem přicházeli ze Saska údolím Glasergrund.

Proto první zaznamenaný výstup v našem regionu byl na věž zvanou nyní Bumbříček. Německý název zněl Raitzer Nadel - Rájecká jehla. Prvolezci byli dne 20. 5. 1905 Walter Lehmann R. Finke.

Význačné lezecké útvary Pilátova věž, Ptačí kužel a Hláska byly dostupeny kolem roku 1907. Až v padesátých letech se podařil první český výstup na Mravenčí věž Gerhardu Tschunkovi. Skály v Rájci byly v té době mimo zájem českých lezců, Toho využili horolezci z nedalekého Saska, kteří udělali řadu pěkných výstupů (F. Heinicke).

Přesto i zde vznikají hodnotné cesty od J. Nováka, J. Slavíka, P. Slaniny, K. Běliny a B. Metala. Po roce 2000 v této oblasti působili také lezci z Dubí (P. Holík, J. Švadleňák a G.Tschunko) a němečtí lezci Mario Witte, J. Munde, J. Nescheida.

Rájecké údolí

V oblasti se nacházejí nejvyšší věže oblasti a jsou zde i nejtěžší cesty.

Dominantní útvar představuje trojvěží Blíženců. První výstup na jižní vrchol se uskutečnil v roce 1907. Oblíbenými lezeckými vrcholy jsou tvarově zvláštní Umínělec, německy Troztkopf s mohutnou vrcholovou hlavou, Pražská věž nebo Hlavy Blíženců. Po roce 2000 bylo otevřeno mnoho moderních cest na stávající věže nebo na nové útvary a masívy. Nejobtížněji dostupným vrcholem je

Mravenčí věž. Až v roce 1949 se výstup podařil Antonínu Nedvalovi. Na věž vede 7 směrů výstupu a všechny jsou klasifikace VIIb. a těžší. „Údolíčko“, jak se běžně oblast nazývá, je velmi oblíbenou lezeckou destinací. Pískovec sice není nejtvrďší, ale většina cest vede po dobré pevné skále. Věže jsou blízko u sebe a po pohodlné cestě lehce přístupné. Je to ideální místo pro horolezecké rodiny.

Pro ilustraci. Rozlehlost a mohutnost Blíženců je taková, že skýtá prostor pro 47 směrů výstupů, včetně variant. Poslední věží je Samotář s lehkou výstupovou cestou. Za ním již na „Údolíčko“ navazuje čelní, západní stěna vrcholové plošiny.

Blíženci - Stara cesta

Ostříží stěny

Tvoří souvislé pásmo skalních stěn nad silnicí Tisá - Rájec. Na severní straně na skalním ostrohu se vypíná dominanta celé oblasti, Sokolí věž. Poprvé vylezená saskými lezci v roce 1907. Všechny směry výstupů jsou klasifikace VII. Na severovýchodní straně vystoupil velmi obtížnou cestou v roce 1920 jeden z nejlepších lezců té doby Otto Dietrich.

Zvláštností tohoto útvaru je přístup ke klasické staré cestě na J straně. Celá věž je v úrovni podesty protkána většími či menšími tunely, takže vlastní věž spočívá na několika nohou. Jedním s tunelů se dá prolézt na druhou stranu. Dalšími lezeckými objekty dostoupených před druhou

světovou válkou jsou Ostříž, Dámská věž a Vlkova věž, kterou též poprvé zdolal Otto Dietrich v roce 1920. Možnosti lezení v prostoru Ostřížích stěn se značně rozšířil po roce 2000, kdy se prováděly nové možnosti výstupů na polomasívy a masívy v celé délce stěn. Nejvýraznějším lezeckým útvarem je Listonoš.

Sokol - Stará cesta

Je nutné připomenout, že téměř celá lezecká oblast Rájce byla do roku 1961 uzavřená jako nepřístupné hraniční pásmo. Teprve po výstavbě berlínské zdi se situace částečně uvolnila. Přesto se našli odvážlivci kteří s velkým rizikem pronikli do strážného prostoru a tam vystoupili na několik věží.

Záznamy se zachovaly v několika vrcholových knížkách z té doby. Zajímavým místem byla horolezecká chata ústeckého oddílu. Nalézala se na začátku Rájce a byla pojata po vzoru neobhospodařovaných horských chat v Alpách. Lezci si mohli vyzvednou klíče od chaty u sousedů. Objekt poskytoval možnosti ubytování a přípravě stravy i prostor k posezení. Každý se musel zapsat do domovní

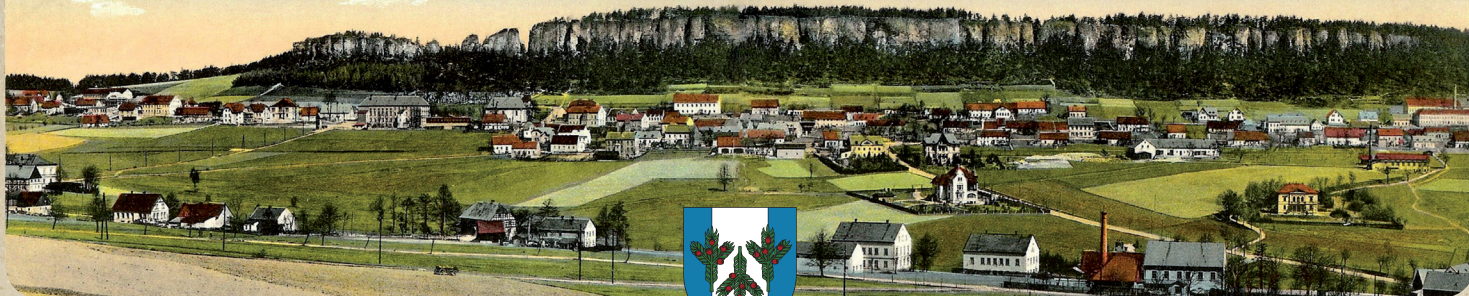
knihy i s údaji o době pobytu a o zde vylezených cestách. Mohli, ale nemuseli přispět podle svého uvážení do kasičky ve skříňce. Protože minulé návštěvy většinou zanechali na chatě nějaké potraviny, jako cukr, čaj, těstoviny nebo různé koření bylo, podle zvyku a možnosti tyto doplnit. Také se muselo nahradit spotřebované palivo. Chata fungovala několik let, až Rájec objevili trampové, kteří ji opakovaně vykradli. Tím tento jedinečný pokus skončil.

Lezecká oblast Rájce skýtá nepřehledné možnosti lezeckého vyžití. Od pohodových pěkných výstupů až po extrémně obtížné cesty. Bohatá historie dobývání zdejších vrcholů je nedílnou součástí dějin celé oblasti Tisé, Ostrova Rájce a Sněžníku.

Tyssa (böhm. Schweis).

Tyssa (böhm. Schweis).

Zpracovali:

Alžběta a Tomáš Kratochvílovi

tomas.kratochvil@mytisa.cz

Spolek pro Tisou 2024

www.ostisa.cz

Vydavatel Brožury - Obec Tisá

Zdroje, použitá literatura

Belisová, Natálie, 2014, Soupis kulturních památek Tisá

Belisová, Natálie, 2013, Přednáška o historii obce Tisá

Kratochvílová Alžběta, 2013, Přednáška o historii obce Tisá

Tschunko Gerhard, 2024, Historie lezení v oblasti Rájec

Úlovec, Jiří 2002, Hrady, zámky a tvrze na Ústecku

Stein, Karel, 1954 Časopis pro vlastivědu Děčínska a Šluknovska - Osudy rájecké kaple

cs.wikipedia.org, Seznam památných stromů v okrese Ústí nad Labem

www.tisa.cz – Historie obce dle kapitol

www.peterswald.org/geschichte/ - Historie obce

www.severozapadnicechy.tourism.cz/encyklopedie/ - Přírodní rezervace Niva Olšového potoka

www.grenzkommando.de – Historie střežení hranice DDR